

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

ПРОГРАМА

атестаційного екзамену

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 231 «Соціальна робота»

для денної форми навчання

з дисципліни «Теорія та історія соціальної роботи»

Затверджено на засіданні науково-методичної
комісії соціологічного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
протокол № __ від _____ 2020 р.
Голова науково-методичної комісії
соціологічного факультету

_____ Юлія СОРОКА

Харків – 2020

Програма атестаційного екзамену з дисципліни «Теорія та історія соціальної роботи» є нормативним документом для контролю знань випускників, які претендують на отримання освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 231 «Соціальна робота» в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Програма складається з питань за базовими дисциплінами, а також рекомендованої літератури.

Вступ до соціальної роботи. Місце та роль соціальної роботи в суспільстві: соціальна робота як наука, соціальна робота як академічна дисципліна, соціальна робота як професійна діяльність. Соціальна робота як прикладна наука. Взаємозв'язок соціальної роботи з іншими галузями соціального знання: соціологією, психологією, соціальною педагогікою та ін. Соціальна робота як професія. Соціальна робота й права людини. Функції соціальної роботи в суспільстві та рівні їх реалізації. Суспільні передумови виникнення та становлення соціальної роботи як професійної діяльності на межі XIX-XX століть. Благодійність і соціальна робота – їхні спільні та відмінні риси. Критерії їхнього розмежування. Проблеми та труднощі розвитку соціальної роботи на сучасному етапі. Теоретико-методологічні підходи до вивчення соціальної роботи як професії. Професіоналізація соціальної роботи з точки зору різних соціологічних концепцій. Складові професійного образу соціального працівника: кваліфікаційні вимоги до фахівців різних рівнів (знання, навички, вміння, функції); психолого-педагогічна готовність до опанування професії (володіння специфікою професії, її сутністю, рівень мотивації); особистісні якості, що обумовлюють професійне призначення фахівця (позитивна життєва спрямованість, дотримання етичних норм, цінностей, установок, риси вдачі, що відповідають місцям і завданням соціальної роботи). Об'єктивні та суб'єктивні показники професіоналізму соціального працівника. Проблема професійного вигорання соціальних працівників. Професійні ролі соціальних працівників та їхня класифікація. Фахові цінності, принципи та норми діяльності в соціальній роботі. Взаємодія соціальних працівників із клієнтами. Моделі ухвалення рішень і професійні межі в соціальній роботі. Поняття професійної етики. Значення етики для соціальної роботи. Міжнародні та вітчизняні етичні стандарти соціальної роботи. Особливості й проблеми професійної діяльності соціальних працівників у сучасному українському суспільстві.

Історія соціальної роботи. Періодизація історії соціальної роботи. Загальна характеристика етапів розвитку соціальної роботи за кордоном. Архаїчний період благодійності в історії зарубіжної соціальної роботи. Філантропічний період благодійності в античних державах: формування елементів державної соціальної політики в Стародавній Греції та Римі. Церковна (общинна) благодійність у європейських країнах у період раннього та класичного середньовіччя (XI–XVI ст.). Здійснення соціальної роботи в країнах Європи у XVI-XVIII ст. Реформа медицини та нова роль лікаря в системі піклування у XVIII ст. в Європі. Реформа пенітенціарної системи в Європі наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. Основні моделі в'язниць. Основні тенденції розвитку благодійності та становлення системи державного соціального забезпечення у західній Європі наприкінці XVIII - XIX ст. Започаткування соціальної роботи як професійного виду діяльності на початку XX ст. Перші наукові школи соціальної роботи та благодійні організації в Європі та США: представники, основні ідеї. Діагностична школа соціальної роботи М. Річмонд: методи соціальної роботи.

Архаїчний період благодійництва: допомога та взаємодопомога у східних слов'ян, її найважливіші види та форми. Церковно-монастирське піклування, князівська благодійність в Київській Русі, проблема професійного жебрацтва. Період церковно-державної благодійності в XVI–XVIII ст. в історії вітчизняної соціальної роботи. Система державного піклування в Російській імперії у XVIII – на поч. XIX ст. Діяльність благодійних установ у Російській імперії наприкінці XVIII ст. – на поч. XIX ст. Земська благодійність у другій половині XIX ст.: характеристика основних напрямків розвитку. Становлення приватної благодійності: діяльність

видатних меценатів та благодійників в Україні. Радянський період соціальної роботи: позитивні та негативні тенденції. Особливості соціального забезпечення в СРСР у 50–80-х рр. ХХ ст.

Сучасний етап розвитку соціальної роботи в Україні: передумови становлення професійної соціальної роботи.

Теорія соціальної роботи. Поняття теорії соціальної роботи: її предмет та об'єкт. Соціальна робота як наука. Завдання та функції соціальної роботи. Закономірності та принципи соціальної роботи. Соціальна робота як багаторівнева теорія, завдання кожного рівня. Категоріально-понятійний апарат соціальної роботи: класифікації категорій соціальної роботи. Соціальна робота та інші галузі наукового знання: соціологія, педагогіка, філософія. Психологічні основи соціальної роботи.

Соціолого-орієнтовні теорії соціальної роботи. Системний підхід в теорії соціальної роботи. Психолого-орієнтовні теорії соціальної роботи: психодинамічна модель в теорії соціальної роботи. Комплексно-орієнтовані моделі соціальної роботи: когнітивна, рольова та комунікативна моделі в теорії соціальної роботи. Соціалізаційно-адаптивна теорія соціальної роботи.

Клієнт як об'єкт та суб'єкт соціальної роботи. Сексизм та етнізм як фактори дискримінації. Фостерні сім'ї як об'єкт соціальної роботи. Соціальна робота з сім'єю та дітьми.

Соціально-професійні вимоги до соціальних працівників. Етичні принципи соціального працівника. Професійні ролі соціального працівника. Професійна взаємодія із різними групами клієнтів. Моделі прийняття рішень у соціальній роботі.

Державні та недержавні установи соціальної допомоги. Професійні ризики в соціальній роботі (синдром емоційного вигорання та професійні деформації): заходи попередження й подолання. Супервізія в соціальній роботі як елемент її професіоналізації. Етичні принципи та дилеми в соціальній роботі. Феномен волонтерства в соціальній роботі: менеджмент волонтерської діяльності.

Соціальна політика. Поняття соціальної політики. Соціальна політика та соціальна робота. Особливості соціальної політики як практичної діяльності в доіндустріальному та індустріальному суспільстві. Держава як провідний суб'єкт соціальної політики в індустріальному суспільстві. Чинники та етапи формування державної соціальної політики. Проблеми державної соціальної політики наприкінці ХХ століття. Особливості соціальної політики як практичної діяльності в ХХІ столітті. Особливості соціальної політики як науки. Теорія та методологія соціальної політики як науки. Академічний (теоретичний) та прикладний аналіз соціальної політики. Розвиток теоретичного аналізу соціальної політики до середини ХХ століття. Ідеї щодо соціальної політики в працях Платона, Аристотеля, Н. Макіавеллі, Т. Мора, Т. Гоббса, Т. Мальтуса, Г. Спенсера, А. Сміта, Дж. Ст. Міля, Дж. Кейнса та ін. "Союз соціальної політики" в Німеччині. В. Зомбарт та П. Сорокін про соціальну політику. Розвиток прикладного аналізу соціальної політики до середини ХХ століття. Розвиток соціальної політики як науки з другої половини ХХ століття: головні напрямки теоретичного та прикладного аналізу.

Суб'єкти соціальної політики: поняття та класифікації. Держава як провідний суб'єкт соціальної політики: концепція соціальної держави. Громадські організації як суб'єкт соціальної політики. Бізнес як суб'єкт соціальної політики: концепція соціальної відповідальності бізнесу. Об'єкт соціальної політики. Соціальна сфера як об'єкт соціальної політики. Предмет соціальної політики. Соціальні проблеми як предмет соціальної політики. Інструменти соціальної політики: поняття та класифікації. Інструменти соціальної політики за Т. Ганслі. Інструменти соціальної політики за Л. Палом: інструменти-детектори та інструменти-ефектори. Соціальні програми як інструмент соціальної політики. Принципи соціальної політики. Принцип соціальної справедливості як провідний принцип соціальної політики. Сутність зрівняльної та розподільчої соціальної справедливості. Дистрибутивна теорія соціальної справедливості Дж. Ролза. Поняття напряму соціальної політики. Класифікації напрямів соціальної політики. Соціальний захист як напрям соціальної політики. Теоретичні

підходи до аналізу формування соціальної політики. Процесуальний підхід до аналізу формування соціальної політики: етапи формування соціальної політики. Поняття та функції моделей соціальної політики. Класифікації моделей соціальної політики.

Правові основи соціальної роботи. Історія виникнення права соціального забезпечення як галузі права. Предмет права соціального забезпечення. Особливості правовідносин, що виникають в цій сфері. Основні функції права соціального забезпечення. Загальноправові та галузеві принципи права соціального забезпечення. Розмежування соціального забезпечення за рахунок страхових фондів та за рахунок державного бюджету. Джерела права соціального забезпечення. Міжнародні соціальні стандарти. Європейська соціальна хартія як джерело права соціального забезпечення. Проголошення права на соціальний захист та достатній рівень життя Конституцією України. Значення законів та підзаконних актів для організації ефективного соціального обслуговування. Поняття і види соціальних послуг за законодавством України. Нормативно-правові акти, що визначають право особи на одержання соціальних послуг. Права та обов'язки з надання соціальних послуг фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Соціальні послуги, що надаються за рахунок державного бюджету України. Права та обов'язки суб'єктів соціального обслуговування. Соціальне обслуговування громадян похилого віку та одиноких непрацездатних громадян вдома та в соціальних установах. Види послуг, які надаються територіальними центрами, соціальними працівниками та волонтерами. Договірне надання соціальних послуг вдома. Соціальне обслуговування дітей. Закон України "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю". Соціальне обслуговування та соціальні пільги для багатодітних сімей. Соціальна реабілітація та адаптація осіб з інвалідністю. Види інвалідності. Права та обов'язки осіб з інвалідністю як споживачів соціальних послуг. Стационарне соціальне обслуговування інвалідів. Забезпечення протезно-ортопедичними засобами та засобами пересування. Санаторно-курортне лікування. Поняття та види трудового договору. Умови трудового договору. Порядок укладання трудового договору. Порядок припинення трудового договору з ініціативи працівника. Підстави та порядок припинення трудового договору з ініціативи роботодавця.

Рекомендована література:

Законодавство:

1. Кодекс законів про працю України: чинне законодавство України зі змінами та доп. станом на 20.03.2020 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Конвенции и рекомендации, принятые Международной конференцией труда с 1919 по 1966 г. - Женева, 1966.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80>
5. Порядок виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2004 р. № 785-2004-п / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/785-2004-%D0%BF>
6. Порядок забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 р. № VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF>
7. Про державну допомогу сім'ям з дітьми (в редакції Закону України від 01.01.2020 р.) № 2811-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>

8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. №1058-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 р. № 1533-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>
10. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07. 2012 р. № 5067-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
11. Про затвердження типових положень про будинки-інтернати (пансіонати) для громадян похилого віку, інвалідів та дітей : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2001 р. № 549 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-02>
12. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>
13. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
14. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>
15. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2000 р. № 1767-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-14>
16. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
17. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
18. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
19. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 № 203/98-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80>
20. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12>

Навчальні посібники:

1. Вступ до соціальної роботи : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. Київ : Академвидав, 2005. 304 с.
2. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи: навч. посібник. Тернопіль : Видавництво «Астон», 2004. 174 с.
3. Євдокимова І. А. Соціальна політика : навч.-методичний посібник. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2015. 184 с.
4. Історія соціальної роботи : навч. посібник / уклад.: О. О. Кравченко, О. О. Матрос. Умань : РВЦ «Візаві», 2017. 117 с.
5. Капська А. Й. Соціальна робота: навч. посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 400 с.
6. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності «Соціальна робота» : навч.-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2011. 248 с.
7. Качан Г. А. Теория социальной работы: курс лекций. Витебск : Издательство УО «ВГУ им. П. М. Машерова, 2007. 258 с.

8. Кононова Т. Б. История социальной работы : учебник для бакалавров. Москва : Издательство «Юрайт», 2019. 356 с.
9. Кривоконь Н. І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні : навч. посібник. Чернігів : Чернігівський державний технологічний університет, 2012. 320 с.
10. Кубіцький С. О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: навч. посібник. Київ : ДАКККіМ, 2009. 298с.
11. Кубіцький С. О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах: навч. посіб. 3-те вид., доп. і перероб. Київ : Міленіум, 2015. 300 с.
12. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посібник. Київ : ІПК ДСЗУ, 2007. 341 с.
13. Попович Г. М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: навч.-методичний посібник. Ужгород : Гражда, 2000. 134 с.
14. Право социального обеспечения в Украине: ученик / под общ. ред. Л. И. Лазор, С. Н. Прилипко, О. Н. Ярошенко. Луганск : ООО «Виртуальная реальность», 2010. 456 с.
15. Право соціального забезпечення України: підруч. / за ред. П. Д. Пилипенка. 3-те вид., переробл. і доповн. Київ : Ін Юре, 2010. 504 с.
16. Сирота І.М. Право пенсійного забезпечення в Україні: курс лекцій. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 288 с.
17. Скуратівський В., Палій О. Основи соціальної політики : навч. посібник. Київ : МАУП, 2002. 200 с.
18. Соціальна робота : навч. посібник : в 3 ч. Ч. 1: Основи соціальної /за ред. Т. Семигіної та І. Григи. Київ : Вид. дім Києво-Могилянська академія, 2004. 178 с.
19. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. І. Д. Звереві, Г. М. Лактіонової. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
20. Соціальна робота в Україні: перші кроки / за ред. В. Полтавця. Київ : Видавничий дім «КМ Academia», 2000. 236 с.
21. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 567 с.
22. Теория и методология социальной работы: учеб. пособие / под ред. С. И. Григорьева; Ин-т «Открытое общество». Москва : Наука, 1994. 185 с.
23. Теория социальной работы: учебник для магистров / под общ. ред. Е. И. Холодовой, Е. Г. Студёновой. Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2018. 474 с.
24. Трудове право: підруч. / за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2012. 496 с.
25. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: Теорія і практика. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.
26. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛА ДОС, 2001. 432 с.
27. Фурман А. В., Підгурська М. В. Історія соціальної роботи: навч. посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 174 с.
28. Холодцова Е. И. История социальной работы : учеб. пособие для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2018. 137 с.
29. Шумна Л.П. Право на соціальну підтримку і гарантії його реалізації в умовах ринкової економіки: монографія. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2014. 380 с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення:

30. Верховна Рада України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/>
31. Державна служба зайнятості. URL:<http://www.dcz.gov.ua/>
32. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>
33. Міністерство соціальної політики України. URL:<http://www.mlsp.gov.ua/>

34. Пенсійний фонд України. URL: <http://www.pfu.gov.ua/>

35. Фонд соціального захисту інвалідів. URL: <http://www.ispf.gov.ua/>

36. Фонд соціального страхування України. URL: <http://www.fse.gov.ua/>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Комплексний атестаційний екзаме́н «Теорія та історія соціальної роботи» передбачає виконання певних атестаційних завдань та є адекватною формою кваліфікаційних випробувань, яка об'єктивно та надійно визначає рівень освітньої та професійної підготовки випускників за спеціальністю 231 «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Теоретичне випробування спрямоване на виявлення знань з теорії та історії соціальної роботи, а також навичок самостійного мислення й письмового викладу власних думок. Відповідаючи на питання, студент повинен продемонструвати знання з поставлених питань, а також вміння обґрунтовано давати відповідь та належним чином її оформлювати.

Комплексний атестаційний екзаме́н «Теорія та історія соціальної роботи» складається в письмовій формі та містить чотири етапи:

1, 2 та 3 етапи – письмова відповідь на запитання у відкритій формі, що дозволяє перевірити сформованість відповідних знань з дисциплін професійного циклу, які визначено в освітньо-професійній програмі підготовки бакалавра з соціальної роботи як такі, що виносяться на атестацію.

4 етап - тестова перевірка знань з дисциплін професійного циклу, які визначено в освітньо-професійній програмі підготовки бакалавра з соціальної роботи як такі, що виносяться на атестацію.

Кількість балів за відповідь на кожне питання розподіляється таким чином:			
1 питання	2 питання	3 питання	Тестове завдання
24-30 балів Відповідь повна, обґрунтована і оформлена належним чином	24-30 балів Відповідь повна, обґрунтована і оформлена належним чином	18-20 балів Відповідь повна, обґрунтована і оформлена належним чином	20 балів За кожну правильну відповідь на тестове запитання студент отримує 1 бал.
16-23 балів Відповідь повна, але допущені 1-3 незначні помилки в її обґрунтуванні та/або її оформленні.	16-23 балів Відповідь повна, але допущені 1-3 незначні помилки в її обґрунтуванні та/або її оформленні.	12-17 балів Відповідь повна, але допущені 1-3 незначні помилки в її обґрунтуванні та/або її оформленні.	
8-15 балів Відповідь повна, але допущені більше 3-х незначних помилок в її обґрунтуванні та/або оформленні. Відповідь неповна, допущені помилки в її обґрунтуванні та/або оформленні.	8-15 балів Відповідь повна, але допущені більше 3-х незначних помилок в її обґрунтуванні та/або оформленні. Відповідь неповна, допущені помилки в її обґрунтуванні та/або оформленні.	6-11 балів Відповідь повна, але допущені більше 3-х незначних помилок в її обґрунтуванні та/або оформленні. Відповідь неповна, допущені помилки в її обґрунтуванні та/або оформленні.	
0-7 балів Відповідь повністю або майже відсутня.	0-7 балів Відповідь повністю або майже відсутня.	0-5 балів Відповідь повністю або майже відсутня.	
30 балів	30 балів	20 балів	20 балів

Підсумкова оцінка з комплексного атестаційного екзамену є сумарною з оцінок, одержаних за кожний з етапів та виставляється відповідно до 100-бальної та чотирирівневої шкали оцінювання:

- «відмінно» (90-100 балів);
- «добре» (70-89 балів);
- «задовільно» (50-69 балів);
- «незадовільно» (1-49 балів).